

خانواده فناورانه

سیطره شبکه‌های اجتماعی مجازی بر روابط خانواده

دکتر مجید کافی

دکتر سیده مرضیه شعاع هاشمی

پژوهشگاه حوزه و دانشگاه

زمستان ۱۴۰۱

مجید کافی، سیده مرضیه شعاع هاشمی
خانواده فناورانه سیطره شبکه‌های اجتماعی مجازی بر روابط خانواده / مجید کافی، سیده مرضیه شعاع هاشمی. قم:
پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، ۱۴۰۱.

۳۲۸ ص. (پژوهشگاه حوزه و دانشگاه: ۶۶۱؛ خانواده: ۴)

ISBN: 978-600-298-455-5

بها: ۱۳۱۰۰۰۰ ریال

فهرست نویسی براساس اطلاعات فیبا.
کتابنامه، ص. [۲۹۱]-۳۸: همچنین به صورت زیرنویس.
نمایه.

سیطره شبکه‌های اجتماعی مجازی بر روابط خانواده.

شبکه‌های اجتماعی پیوسته -- ایران -- جنبه‌های اجتماعی -- نمونه‌پژوهی

Online social networks -- Iran -- Social aspects -- Case studies

اینترنت و خانواده‌ها -- ایران -- جنبه‌های اجتماعی -- نمونه‌پژوهی

Internet and families -- Social aspects -- Iran -- Case studies

فضای مجازی -- ایران -- جنبه‌های اجتماعی -- نمونه‌پژوهی

Cyberspace -- Social aspects -- Iran -- Case studies

روابط بین اشخاص -- ایران -- جنبه‌های اجتماعی -- نمونه‌پژوهی

Interpersonal relations -- Social aspects -- Iran -- Case studies

زناشویی -- ارتباط -- نمونه‌پژوهی

Communication in marriage -- Case studies

۱. الف. ب. عنوان.

شناسه افزوده: شعاع هاشمی خمایی، سیده مرضیه، ۱۳۵۷-

رده بندی کنگره: HM۷۴۲

رده بندی دیویی ۳۰۲/۲۳۱

شماره کتابشناسی ملی ۹۰۹۴۹۱۸

خانواده فناورانه؛ سیطره شبکه‌های اجتماعی مجازی بر روابط خانواده

مؤلفان: دکتر مجید کافی و دکتر سیده مرضیه شعاع هاشمی

ناشر: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه

صفحه‌آرایی: اعظم یزدلی

چاپ اول: زمستان ۱۴۰۱

تعداد: ۲۰۰ نسخه

لیتوگرافی: سعیدی

چاپ: قم-سبجان

قیمت: ۱۳۱۰۰۰ تومان

کلیه حقوق برای پژوهشگاه حوزه و دانشگاه محفوظ و نقل مطالب با ذکر مأخذ بلامانع است.

قم: ابتدای شهرک پردیسان، بلوار دانشگاه، نبش میدان علوم، پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، تلفن: ۰۲۵-۳۲۱۱۱۱۰۰

(انتشارات ۳۲۱۱۱۳۰۰) نمابر: ۳۲۸۰۳۰۹۰، ص. پ. ۳-۳۱۵۱ ۱۸۵

تهران: خ انقلاب، بین وصال و قدس، کوی اُسکو، پلاک ۴، تلفن: ۶۶۴۰۲۶۰۰

www.rihu.ac.ir

info@rihu.ac.ir

فروشگاه اینترنتی: <http://rihu.ac.ir/fa/book>

مرکز پخش: قم، خیابان معلم، مجتمع ناشران، طبقه همکف، پلاک ۲، تلفن: ۰۲۵-۸۴۲۶۳۵۳-۶

سخن پژوهشگاه

پژوهش در علوم انسانی به منظور شناخت، برنامه‌ریزی و ضبط و هدایت پدیده‌های انسانی در راستای سعادت واقعی بشر ضرورتی انکارناپذیر است و استفاده از عقل و آموزه‌های وحیانی در کنار داده‌های تجربی و در نظرگرفتن واقعیت‌های عینی، فرهنگ و ارزش‌های اصیل جوامع شرط اساسی پویایی، واقع‌نمایی و کارایی این‌گونه پژوهش‌ها در هر جامعه است.

پژوهش کارآمد در جامعه ایران اسلامی در گرو شناخت واقعیت‌های جامعه از یک‌سو و اسلام به عنوان متقن‌ترین آموزه‌های وحیانی و اساسی‌ترین مؤلفه فرهنگ ایرانی از سوی دیگر است؛ از این‌رو، آگاهی دقیق و عمیق از معارف اسلامی و بهره‌گیری از آن در پژوهش، بازنگری و بومی‌سازی مبانی و مسائل علوم انسانی از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است.

توجه به این حقیقت راهبردی از سوی امام خمینی علیه‌السلام، بنیان‌گذار جمهوری اسلامی، زمینه شکل‌گیری «دفتر همکاری حوزه و دانشگاه» را در سال ۱۳۶۱ فراهم کرد و با راهنمایی و عنایت ایشان و همت استادان حوزه و دانشگاه، این نهاد علمی شکل گرفت. تجربه موفق این نهاد، زمینه را برای گسترش فعالیت‌های آن فراهم آورد و با تصویب شورای گسترش آموزش عالی در سال ۱۳۷۷ «پژوهشکده حوزه و دانشگاه» تأسیس شد و در سال ۱۳۸۲ به «مؤسسه پژوهشی حوزه و دانشگاه» و در سال ۱۳۸۳ به «پژوهشگاه حوزه و دانشگاه» ارتقا یافت.

پژوهشگاه حوزه و دانشگاه تاکنون در ایفای رسالت سنگین خود خدمات فراوانی به جامعه علمی ارائه نموده است که از آن جمله می‌توان به تهیه، تألیف، ترجمه و انتشار بیش از ۶۶۰ عنوان کتاب و شش نشریه علمی اشاره کرد.

این اثر به‌عنوان منبع درس «جامعه‌شناسی خانواده» برای دانشجویان کارشناسی ارشد و دکترای جامعه‌شناسی و خانواده و عموم علاقه‌مندان به مباحث روش‌های نوین همچون هوش مصنوعی و شبکه عصبی مصنوعی قابل استفاده است.

از استادان و صاحب‌نظران ارجمند تقاضا می‌شود با همکاری، راهنمایی و پیشنهادهای اصلاحی خود، این پژوهشگاه را در جهت اصلاح کتاب حاضر و تدوین دیگر آثار مورد نیاز جامعه دانشگاهی یاری دهند.

در پایان پژوهشگاه لازم می‌داند از تلاش‌های مؤلفان محترم اثر، دکتر مجید کافی و دکتر سیده مرضیه شعاع هاشمی و نیز از ارزیابان محترم آقایان حجت‌الاسلام دکتر حسین بستان و دکتر ابراهیم اخلاصی سپاسگزاری کند.

فهرست مطالب

۱	فصل اول: مقدمه
۱	کلیات
۳	تحول در خانواده معاصر
۶	شبکه‌های اجتماعی مجازی
۷	اهمیت فاوا در زندگی
۹	نفوذ فاوا در خانواده
۱۳	فاوا در ایران
۱۴	اهمیت و ضرورت موضوع
۱۵	اهداف مطالعه
۱۷	قلمرو مطالعه
۱۸	نوآوری مطالعه
۱۸	بررسی پیشینه تحقیق
۳۱	تفاوت تحقیقات پیشین با مطالعه حاضر
۳۴	پرسش‌های مطالعه
۳۵	کاربرد نتایج
۳۵	مفاهیم
۳۶	خانواده
۳۶	خانواده سنتی و گسترده
۳۶	خانواده جدید و هسته‌ای
۳۷	خانواده عاطفی

۳۷	خانواده غیر عاطفی
۳۸	فروپاشی خانواده
۳۸	رابطه
۳۹	رابطه اجتماعی واقعی و مجازی
۳۹	شبکه اجتماعی مجازی
۴۰	نظام اجتماعی
۴۱	فناوری
۴۱	فاوا (فناوری اطلاعات و ارتباطات)
۴۲	شام (شبکه‌های اجتماعی مجازی)
۴۳	شبکه عصبی مصنوعی
۴۵	فصل دوم: نظریه‌های خانواده
۴۵	مقدمه
۴۶	نظریه اجتماعی ارتباط (با تأکید بر روابط خانواده)
۴۷	ارکان نظریه اجتماعی ارتباط
۴۸	نیاز
۵۱	ارتباط
۵۲	ارتباط اجتماعی
۵۹	نظام خانواده در نظریه اجتماعی ارتباط
۵۹	تعریف خانواده
۶۱	انواع خانواده
۶۲	اهمیت خانواده
۶۳	نظام خانواده
۶۶	روابط ساختاری
۷۲	روابط انسانی
۷۳	انواع روابط عاطفی
۷۶	پیوند روابط ساختاری با روابط انسانی
۷۸	خانواده و فناوری ارتباطات و اطلاعات (روابط فناورانه خانواده)
۷۸	خانواده پیشافناوری

۸۰	خانواده پسا فناوری
۹۱	شبکه‌های اجتماعی مجازی
۹۸	ویژگی‌های شام
۹۹	کارکرد شام برای خانواده
۱۰۰	پیامد نفوذ شام در خانواده
۱۰۱	پیامد نفوذ شام بر فرد
۱۱۴	نتیجه‌گیری
۱۱۹	فصل سوم: چارچوب نظری و مدل مطالعه
۱۱۹	مقدمه
۱۲۰	چارچوب نظری
۱۲۲	فرضیه‌های تحقیق
۱۲۵	مدل تأثیر شام بر خانواده
۱۲۶	ضرورت مدل برای تحقیق
۱۲۶	مدل تحلیل تحقیقات پیشین
۱۲۹	مدل تحلیل
۱۳۰	شرایط زمینه‌ای استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی
۱۳۴	لایه‌های مدل تحلیل
۱۳۴	متغیرها
۱۳۶	ویژگی‌های شبکه اجتماعی مجازی (متغیرهای مستقل)
۱۳۸	ویژگی‌های شخصیتی کاربران (متغیرهای زمینه‌ای)
۱۴۱	ویژگی‌های خانوادگی کاربر (متغیرهای زمینه‌ای)
۱۴۳	ویژگی‌های روابط ساختاری خانواده (انسجام)
۱۴۵	ویژگی‌های روابط انسانی خانواده (سازگاری = متغیرهای وابسته)
۱۵۰	کارکردهای منفی استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی
۱۵۳	نتیجه‌گیری
۱۵۷	فصل چهارم: روش مطالعه
۱۵۷	مقدمه

۱۵۸	تکنیک جمع‌آوری داده‌ها
۱۵۹	نحوه تعیین وزن هر متغیر برای گویه‌ها
۱۶۰	مراحل تنظیم پرسشنامه
۱۶۸	روایی یا اعتبار پرسشنامه
۱۶۹	پایایی یا قابلیت اعتماد پرسشنامه
۱۷۱	جامعه آماری و حجم نمونه
۱۷۲	تکنیک تحلیل داده‌ها
۱۷۲	تکنیک معادلات ساختاری
۱۷۲	هوش مصنوعی
۱۷۳	شبکه عصبی بیولوژیک
۱۷۴	نورون‌ها عناصر پردازش
۱۷۸	ویژگی‌های شبکه عصبی مصنوعی
۱۷۸	قابلیت یادگیری
۱۷۹	قابلیت تعمیم
۱۸۰	پردازش موازی
۱۸۰	آموزش شبکه‌های عصبی
۱۸۰	توجیه استفاده از شبکه‌های عصبی
۱۸۲	انواع شبکه عصبی مصنوعی
۱۸۲	پرسپترون تک‌لایه
۱۸۳	پرسپترون چندلایه
۱۸۴	شبکه عصبی پیشخور
۱۸۵	الگوریتم پرسپترون چندلایه‌ای
۱۹۰	بررسی معیارهای ارزیابی مدل‌ها
۱۹۱	مقایسه شبکه عصبی مصنوعی با روش‌های متداول آماری
۱۹۴	تحلیل داده‌ها
۱۹۴	ابزار تحلیل داده‌ها
۱۹۵	پیشپردازش داده‌ها
۱۹۵	شناسایی ارزش‌های مفقوده و مدیریت آنها
۱۹۵	شناسایی داده‌های پرت

حذف موردهای بی تفاوت	۱۹۶
آزمون کفایت حجم نمونه KMO و بارتلت	۱۹۶
فصل پنجم: بررسی یافته‌ها	
مقدمه	۱۹۹
توصیف و تحلیل یافته‌ها	۲۰۰
جداول دوبعدی / توافقی	۲۰۵
بررسی توزیع نرمال داده‌ها	۲۱۸
آزمون فرضیه‌ها	۲۱۹
الف) بررسی فرضیه‌های دو متغیره	۲۱۹
تحلیل داده‌ها با استفاده از ضریب همبستگی و رگرسیون چندگانه	۲۲۷
مدل معادلات ساختاری	۲۳۳
تحلیل عاملی تأییدی	۲۳۵
۱. شاخص‌های برازش مدل	۲۳۵
۲. شاخص‌های AGFI و GFI	۲۳۶
۳. شاخص RMSEA	۲۳۶
۴. مجذور کای	۲۳۷
۵. شاخص‌های NFI و CFI	۲۳۷
اعتبار مدل (بخش ساختاری)	۲۳۷
مدل اندازه‌گیری	۲۴۰
معیار ضریب تعیین اصلاح شده	۲۴۱
نتیجه‌گیری	۲۴۳
فصل ششم: مدل شبکه عصبی	
مقدمه	۲۴۵
اعتبارسنجی نسخه Matlab	۲۴۹
انجام تست سامانه و شبکه عصبی مصنوعی	۲۵۴
مدل شبکه عصبی روابط خانواده	۲۵۶
مقداردهی آغازین به وزن‌ها	۲۵۷

۲۵۷	تنظیم پارامترهای شبکه
۲۵۷	تعریف متغیرهای شبکه
۲۵۹	تعیین توپولوژی بهینه شبکه عصبی
۲۶۶	ارزیابی عملکرد سامانه ساخته شده
۲۷۵	مراحل استفاده از سامانه طراحی شده
۲۷۷	جمع بندی
فصل هفتم: جمع بندی، نتیجه گیری و پیشنهادها	
۲۸۱	جمع بندی
۲۸۷	نتایج
۲۹۰	پیشنهادها
منابع	
۲۹۱	
۳۰۹	پیوست

فصل اول

مقدمه

کلیات

فکر آغازین موضوع «تأثیر استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی بر روابط ساختاری و انسانی اعضای خانواده‌ها» که مسئله روز جامعه محسوب می‌شود، از مشاهده استفاده روزافزون از شبکه‌های اجتماعی مجازی توسط اعضای مختلف خانواده‌ها شکل گرفت. استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی فارغ از جایگاه، نوع و ضرورت استفاده از آنها، خواسته یا ناخواسته بر نوع روابط ساختاری و انسانی (جنسی و عاطفی) اعضای خانواده تأثیر گذاشته و شکل‌گیری نوع جدیدی از روابط ساختاری و انسانی را در پی خواهد داشت. از سوی دیگر، صرف انجام تحقیقاتی که محدود به بررسی و تحلیل نوع روابط پیشرفته‌تری افراد خانواده باشد، به‌طور مسلم نشان‌دهنده نوع روابط پیشرفته‌تری افراد خانواده در زمان کنونی و آینده برای مدیریت صحیح روابط درون خانواده‌ها و ایجاد بسترهای مناسب برای استفاده صحیح از شبکه‌های اجتماعی مجازی نخواهد بود. با در نظر گرفتن این نکته می‌توان اذعان نمود که سنجش تأثیر استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی بر نظام خانواده به‌منظور پیش‌بینی روابط انسانی خانواده‌ها در آینده می‌تواند موضوع یک تحقیق کارآمد و کاربردی باشد.

همان‌گونه که پدیدار شدن فناوری اطلاعات و ارتباطات به‌طورکلی و شبکه‌های اجتماعی مجازی به‌طور خاص بر تمام شؤونات جامعه جهانی معاصر تأثیر گذاشته است، بر نظام خانواده و روابط آن نیز تأثیرگذار بوده است. افزون‌براین یک واقعیت اجتماعی انکارناپذیر خانواده‌های ایرانی نیز این است که تقریباً اکثر اعضای خانواده‌های ایرانی فارغ از جنس، سن و موقعیت اجتماعی، از کاربران شبکه‌های اجتماعی مجازی محسوب می‌شوند.

از این رو ضروری است در تحقیقی، تأثیرات شبکه‌های اجتماعی مجازی بر روابط ساختاری و انسانی اعضای خانواده‌های جامعه معاصر ایران نیز مطالعه و بررسی شود، اما از آنجاکه جامعه ایران برای چنین بررسی‌ای بسیار گسترده است، تهران به‌عنوان نمونه گویا و کامل جامعه ایران معاصر انتخاب شد.

خانواده‌های جامعه ایرانی هرچند هنوز مامن و پناهگاه اعضای خود است، اما فروپاشی خانواده بر اساس آمارهای کاهش ازدواج، افزایش طلاق، بالا بودن ناسازگاری خانوادگی (چه در خانواده پدری و در خانواده همسری) نگران‌کننده است.^۱ نتایج تحقیقات زیادی بیانگر این واقعیت است که خانواده‌های ایرانی با تضعیف روابط ساختاری و کمبود روابط انسانی (جنسی و عاطفی نابرابر) مواجه هستند؛ زیرا یک خانواده پیش‌فناوری به‌طور طبیعی از روابط ساختاری و انسانی ساخته می‌شود. بر اساس نظریه اجتماعی ارتباط عامل استحکام خانواده روابط عاطفی نابرابر است؛ بنابراین، اگر روابط بین اعضای خانواده فقط روابط عاطفی برابر باشد، خانواده تضعیف می‌شود.^۲ کمبود روابط انسانی (جنسی و عاطفی) سبب بی‌کسی و تنهایی شده و غلبه رابطه غیرعاطفی به مانعی برای استحکام و ثبات خانواده تبدیل می‌شود. در صورت عدم ثبات خانواده، فرزندان به پدر و مادر توجه نمی‌کنند و درگیر مسایل شخصی خودشان می‌شوند و یا در بسیاری موارد مادران و پدران نفع شخصی خود را بر نفع اعضا و فرزندان ترجیح می‌دهند.^۳

این تحقیق در صدد آن است تا تأثیر استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی بر روابط ساختاری و انسانی (جنسی و عاطفی) خانواده‌های شهر تهران را شناسایی کرده و با استفاده از روش پیمایش و تکنیک تحلیلی شبکه‌های عصبی مصنوعی، پیامد استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی بر نظام خانواده را بر اساس برخی ویژگی‌های از پیش تعیین شده پیش‌بینی کند. شبکه‌های اجتماعی مجازی مورد استفاده خانواده‌های ایرانی بسیار زیاد و متنوع هستند؛ اما منظور از شبکه‌های اجتماعی مجازی در بستر وب در این پیمایش سه مورد از پرکاربردترین آنها

۱. ر.ک: کلاتری، روشن‌فکر و جواهری، مرور سه دهه تحقیقات: علل طلاق: در ایران، ص ۱۲۹-۱۶۹؛ توسلی، و غیائی ندوشن، عوامل اجتماعی مؤثر بر طلاق طی دهه اخیر: مورد مطالعه استان یزد سال‌های ۸۰ تا ۸۶، ص ۳۵-۵۰؛ پیشکار، و زاهدی اصل، رابطه عملکرد خانواده با فرار دختران از منزل: مقایسه دو گروه از دختران فراری و غیرفراری شهر تهران در سال ۱۳۸۸، ص ۹۱-۱۱۲.

۲. ر.ک: صدیق اورعی، مبانی جامعه‌شناسی، ص ۳۸.

۳. ستار و دیگران، «عوامل جامعه‌شناختی مؤثر در طلاق عاطفی در بین خانواده‌های تهرانی»، ص ۱۱۹-۱۵۳.

فصل اول: مقدمه ۳

یعنی تلگرام، اینستاگرام و واتساپ است؛ بنابراین، مسئله این تحقیق عبارت است از کشف مکانیسم تغییراتی که بر اثر استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی (شام) به‌عنوان جزیی از فناوری‌های اطلاعات و ارتباطات (فاوا) بر نظام خانواده معاصر ایرانی (تضعیف روابط ساختاری و کاهش روابط انسانی (جنسی و عاطفی)) حاصل شده و خواهد شد.

تحول در خانواده معاصر

انسان موجودی نیازمند است. یکی از نیازهای انسان جذب امور لذت‌بخش و دفع امور رنج‌آور است؛ از موارد لذت‌بخش و آرامش‌بخش این است که فرد یا افرادی را به‌طور ثابت در زندگی داشته باشیم که توانایی درک ما را داشته باشند و بتوانیم به‌راحتی با آنها ارتباط برقرار نماییم. از این‌رو، انسان از طریق برقرار کردن روابط با دیگران، تأمین نیاز، کسب لذت و دفع رنج می‌کند.^۱ مهم‌ترین کسان یا گروهی که می‌توانند به بهترین شکل نیازهای انسان را تأمین و برای وی کسب لذت و دفع رنج کند، خانواده و اعضای آن هستند. مهم‌ترین و ضروری‌ترین روابط بین افراد یک جامعه، در نظام خانواده شکل می‌گیرد. نظام خانواده مهم‌ترین گروه اجتماعی و کانون روابط ساختاری و انسانی (جنسی و عاطفی) در جامعه است. خانواده متشکل از اعضای با روابط متفاوت به لحاظ ساختاری (موقعیتی، نقشی و پایگاهی) است که با روابط انسانی اعم از روابط جنسی و عاطفی و احساس همبستگی تقویت می‌شود.^۲

خانواده سلول تشکیل‌دهنده پیکر جامعه است که تکامل آن در همان جهت رشد و توسعه کلان اجتماعی رخ می‌دهد، البته خانواده صرفاً یک بازیگر منفعل اجتماعی نیست و می‌تواند عامل رشد یا انحطاط جامعه‌ای باشد که خود بخشی از آن است. به عبارت رساتر، از آنجاکه واقعیت غالب بر این تصور مثبتی است که خانواده مهم‌ترین و کوچک‌ترین واحد اجتماعی است؛ بقاء، ثبات، رشد، همبستگی و انسجام، و به‌هنگار بودن آن سبب بقاء، ثبات، رشد، همبستگی و انسجام، و به‌هنگار بودن جامعه است، اما انسجام و ثبات یک خانواده نیز مثبتی بر روابط درست، به‌هنگار و تعریف‌شده بین اعضای آن است.

۱. اسکیدمور، تفکر نظری در جامعه‌شناسی، ۱۳۸۵؛ ترنر، مفاهیم و کاربردهای جامعه‌شناسی، ۱۳۷۳؛ کلنن، بنیادهای نظریه اجتماعی، ۱۳۷۷؛ طباطبایی، تفسیر المیزان، ۱۳۷۴.

۲. ر.ک: صدیق اورعی، مبانی جامعه‌شناسی، ص ۱۵۲.

عوامل گوناگونی برای استمرار یا قطع روابط بین افراد خانواده می‌تواند وجود داشته باشد. به عبارت دیگر، عوامل تقویت و تضعیف روابط خانوادگی گاه موقت و منقطع و گاه قابلیت تداوم و استمرار دارد؛ برای نمونه یک عامل تقویت و تضعیف روابط خانوادگی، انگیزه رابطه است. اگر شکل و میزان رابطه مورد توافق دو طرف باشد، رابطه ادامه می‌یابد و اگر مورد توافق زن و شوهر نباشد، منجر به ترک ارتباط یا اختلاف می‌شود.^۱ اختلاف نیز ممکن است ادامه یابد یا به جدایی، یا به توافق جدید منجر شود؛^۲ بنابراین، ساختار خانواده به ویژه روابط ساختاری و روابط انسانی میان افراد خانواده را عواملی تهدید می‌کند. اگر در خانواده‌ای روابط دچار اختلال شود، رفتار و رد و بدل کردن معنا بین اعضای خانواده متزلزل می‌شود و در واقع وجود و هستی آن خانواده در مخاطره می‌افتد. از این رو، به دلیل پایه‌ای بودن نهاد خانواده نسبت به سایر نهادها در یک جامعه، اختلال در روابط خانوادگی آسیب‌زاتر و مهم‌تر از سایر نابسامانی‌ها و اختلال‌های اجتماعی دیگر است.^۳ بر اساس نتایج تحقیقات زیادی، بسیاری از آسیب‌های اجتماعی ناشی از فروپاشی خانواده است.^۴

یکی دیگر از عوامل فروپاشی روابط ساختاری و انسانی (جنسی و عاطفی) بین اعضای خانواده برای نمونه تغییر نگاه نسل جدید به زندگی است. نگاه نسل جدید و مخالفت آنان با سیطره شکل خاصی از خانواده، سبب تغییر در شکل و نهاد خانواده شده است. فردگرایی، آزادی خواهی و باور به برابری زن و مرد در امور فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و حقوقی به خصوص از سوی زنان سبب دگرگونی قواعد و هنجارهای خانوادگی (نهاد خانواده) می‌شود (همچون فروپاشی خانواده هسته‌ای و جایگزین شدن آن با شکل جدیدی از خانواده). در جامعه‌ای که فردیت و فردگرایی مطرح نبود، علائق فردی نیز ارزش نداشت. در چنین جامعه‌ای خانواده می‌توانست به شکل گسترده یا هسته‌ای به وجود آید، اما در جامعه‌ای که فردیت و فردگرایی فراگیر شده است، خانواده گسترده و حتی هسته‌ای رو به فروپاشی می‌رود.

۱. کافی، نظریه اجتماعی ارتباط در قرآن، ص ۱۲۴.

۲. صدیق اورعی، همان.

۳. همان.

۴. ر. ک: کلاتری، روشن فکر و جواهری، مرور سه دهه تحقیقات: علل طلاق: در ایران، ص ۱۲۹-۱۶۹؛ توسلی و غیائی ندوشن، عوامل اجتماعی مؤثر بر طلاق طی دهه اخیر: مورد مطالعه استان یزد سال‌های ۸۰ تا ۸۶، ص ۳۵-۵۰؛ پیشکار، و زاهدی اصل، رابطه عملکرد خانواده با فرار دختران از منزل: مقایسه دو گروه از دختران فراری و غیرفراری شهر تهران در سال ۱۳۸۸، ص ۹۱ تا ۱۱۲.

فصل اول: مقدمه ۵

افزون بر این، در جامعه‌ای که مردم به صورت انسانی‌هایی منفعل در برابر جامعه قرار گرفته‌اند، تنها راه‌هایی آنان تحکیم روابط خانوادگی است. ولی در جامعه‌ای که مردم به‌خصوص نسل جوان آنان به‌صورت افرادی فعال در برابر جامعه قرار دارند، خانواده از شکل قبلی و سنتی خود خارج می‌شود و به شکل دیگری در پیله جدیدش می‌رسد.

افزون بر اینکه نظام خانواده و روابط ساختاری و انسانی (جنسی و عاطفی) میان افراد آن را نیز عواملی تهدید می‌کند. از میان روابط ساختاری و روابط انسانی خانواده، آسیب به روابط انسانی بیشتر سبب فروپاشی خانواده می‌شود، اگرچه کاهش روابط انسانی خود عامل از بین رفتن روابط ساختاری خانواده است. اگر در خانواده‌ای روابط انسانی دچار اختلال شود، ارتباط ورد و بدل کردن معنا بین اعضای خانواده متزلزل می‌شود و در واقع وجود و روابط ساختاری آن خانواده در مخاطره می‌افتد. به‌طور خلاصه کمبود عواطف و احساسات در روابط یا روابط ناقص انسانی یک آسیب جدی خانواده است.

در ایران روابط با اعضای خانواده نسبت به روابط با سایر خویشاوندان، دوستان و همسایگان، هنوز بیشتر، پررنگ‌تر و عاطفی‌تر است؛ زیرا مردم در جامعه ما در مورد خانواده نگرش مطلوبی دارند؛ خانواده را اولین و بهترین مکان برای زندگی افراد می‌دانند و راه‌ها و تدابیری نیز برای پایداری و تداوم آن اندیشیده‌اند. به‌رحال این مطلب مسلم است که در گذشته، نهاد خانواده با دگرگونی‌هایی همراه بوده است. تحقیقات بیانگر آن است که بخشی از این دگرگونی‌ها و تغییرات متأثر از اوضاع اجتماعی است.^۱ نتیجه اینکه عوامل گوناگونی برای استمرار یا فروپاشی روابط بین اعضای خانواده در همه جوامع وجود دارد. به عبارت دیگر، عوامل ایجاد روابط اجتماعی در خانواده گاه مثبت (چه دائمی و چه موقت) و گاه منفی (چه دائمی و چه موقت) همیشه وجود داشته و دارد.

در ایران جریان فروپاشی خانواده شروع شده است؛^۲ اما هنوز در ابتدای راه است و تا اوج آن

۱. اعزازی، جامعه‌شناسی خانواده با تأکید بر نقش، ساختار و کارکرد خانواده در دوران معاصر، ص ۳۰.
۲. ر.ک: کلاتری، روشن‌فکر و جواهری، مرور سه دهه تحقیقات: علل طلاق: در ایران، ص ۱۲۹-۱۶۹؛ توسلی و غیائی ندوشن، عوامل اجتماعی مؤثر بر طلاق طی دهه اخیر: مورد مطالعه استان یزد سال‌های ۸۰ تا ۸۶، ص ۳۵-۵۰؛ پیشکار، و زاهدی اصل، رابطه عملکرد خانواده با فرار دختران از منزل: مقایسه دو گروه از دختران فراری و غیرفراری شهر تهران در سال ۱۳۸۸، ص ۹۱ تا ۱۱۲. کلاتری، عبدالحسین؛ روشن‌فکر، پیام و جلوه جواهری، مرور سه دهه تحقیقات: علل طلاق: در ایران، صص ۱۲۹-۱۶۹؛ توسلی، غلامعباس و علی غیائی ندوشن، عوامل اجتماعی مؤثر بر طلاق طی دهه اخیر: مورد مطالعه استان یزد سال‌های ۸۰ تا ۸۶، ص ۳۵-۵۰؛

راه بسیار طولانی در پیش است و این امیدوارکننده است تا بتوان علاج واقعه قبل از وقوع کرد، اما ما عادت کرده‌ایم تا زمانی که یک آسیب به اوج خود نرسیده است، باور نکنیم فاجعه‌ای جامعه ما را تهدید می‌کند. امروزه شواهد زیادی وجود دارد که تعداد خانواده‌های هسته‌ای^۱ رو به کاهش (یا فروپاشی) است و انواع جدید خانواده در حال شکل‌گیری و جایگزینی با خانواده هسته‌ای است. آمار این خانواده‌های جدید به‌خصوص در کلان‌شهرها و مراکز استان به میزانی رسیده است که دیگر نمی‌توان از پدیده‌ای استثنایی بودن آنها صحبت کرد، بلکه باید با نگاهی دیگر به تعریف خانواده پرداخت و دگرگونی‌ها و رابطه آن با جامعه را بازتعریف کرد؛ زیرا شواهد زیادی بر دگرگونی و فروپاشی خانواده وجود دارد؛^۲ اما یکی از عوامل اساسی تحول و دگرگونی‌های خانواده در چند دهه گذشته استفاده از اینترنت و فناوری اطلاعات و ارتباطات به‌طور کلی و شبکه‌های اجتماعی مجازی به‌طور خاص بوده است.^۳

شبکه‌های اجتماعی مجازی

از ویژگی‌های مهم شبکه‌های اجتماعی مجازی در دسترس بودن، کم‌هزینه بودن و همچنین تابع مکان و زمان نبودن آنهاست، ویژگی‌هایی که موجب شده به‌طور روزافزون استفاده از این بسترها گسترش یابد.^۴ همچنین این ویژگی‌ها موجب شده شبکه‌های اجتماعی مجازی محبوبیت خاصی

۱. پیشکار، سمیه و زاهدی اصل، محمد، رابطه عملکرد خانواده با فرار دختران از منزل: مقایسه دو گروه از دختران فراری و غیرفراری شهر تهران در سال ۱۳۸۸، صص ۹۱ تا ۱۱۲.
۲. خانوادۀ هسته‌ای با ویژگی‌هایی همچون کانون باهم بودن، تربیت فرزند، بی‌اهمیت بودن فرزند، نیمه‌فردگرایی، انسجام اعضای خانواده‌ها، توجه محدود به عشق و علاقه.
۳. ر.ک: کلاتری، روشن‌فکر و جواهری، مرور سه دهه تحقیقات: علل طلاق: در ایران، صص ۱۲۹-۱۶۹؛ توسلی و غیائی ندوشن، عوامل اجتماعی مؤثر بر طلاق طی دهه اخیر: مورد مطالعه استان یزد سال‌های ۸۰ تا ۸۶، صص ۳۵-۵۰؛ پیشکار، و زاهدی اصل، رابطه عملکرد خانواده با فرار دختران از منزل: مقایسه دو گروه از دختران فراری و غیرفراری شهر تهران در سال ۱۳۸۸، صص ۹۱ تا ۱۱۲. کلاتری، عبدالحسین؛ روشن‌فکر، پیام و جلوه جواهری، مرور سه دهه تحقیقات: علل طلاق: در ایران، صص ۱۲۹-۱۶۹؛ توسلی، غلامعباس و علی غیائی ندوشن، عوامل اجتماعی مؤثر بر طلاق طی دهه اخیر: مورد مطالعه استان یزد سال‌های ۸۰ تا ۸۶، صص ۳۵-۵۰؛ پیشکار، سمیه و زاهدی اصل، محمد، رابطه عملکرد خانواده با فرار دختران از منزل: مقایسه دو گروه از دختران فراری و غیرفراری شهر تهران در سال ۱۳۸۸، صص ۹۱ تا ۱۱۲.
۴. حسین‌پور و عرب مومنی، تأثیر شبکه‌های اجتماعی مجازی بر هویت خانواده، صص ۳۶.
۵. هوگان و آنبال کوان، «تداوم و تغییر در رسانه‌های اجتماعی»، صص ۹۵.

فصل اول: مقدمه ۷

را در بین کاربران خود کسب کنند تا به عنوان یک دنیای جدید و شاید کاملاً خصوصی و فارغ از هرگونه محدودیت در آن وقت بگذرانند و تجربه‌های جدید به دست آورند. عضویت در این شبکه‌های مجازی افزون بر اینکه بر زندگی روزمره و رفتار افراد به صورت انفرادی تأثیر می‌گذارد، می‌تواند بر روابط اجتماعی به خصوص روابط خانوادگی و هویت خانواده به عنوان یک مجموعه مبتنی بر عشق، ایمان، نیازمندی و در عین حال قانونمندی تأثیر گذارد.

به هر حال یکی از عوامل مهم تغییر و تحول در روابط ساختاری و انسانی (جنسی و عاطفی) خانواده، توسعه و گسترش فناوری اطلاعات و ارتباطات (فاوا)، اینترنت و شبکه‌های اجتماعی مجازی است. رشد و توسعه سریع فناوری اطلاعات و ارتباطات و گسترش اینترنت و پیام‌رسان‌های چند رسانه‌ای، شکل‌های جدید روابط افراد در محیط کار، خانواده، مراکز تجاری و بازار و... سبک جدید زندگی را به وجود آورده‌اند؛ همان‌طور که با حذف نقش اقتصادی خانواده سنتی و جدا شدن محل کار و زندگی در خانواده گسترده،^۱ خانواده گسترده به خانواده هسته‌ای تغییر یافت، گسترش فناوری اطلاعات و ارتباطات، گسترش اینترنت و پیام‌رسان‌های چند رسانه‌ای نیز می‌تواند عامل تغییر شکل خانواده هسته‌ای به شکل‌های جدید خانواده شود.

اهمیت فاوا در زندگی

بیشتر جوامع امروزه در حال روی آوردن به اینترنت و فناوری‌های اطلاعات و ارتباطات (فاوا) هستند تا برای دسترسی شهروندان به منظور دستیابی به منابع، اطلاعات و مشارکت در سبک زندگی جدید اجتماعی دروازه‌هایی را بگشایند.^۲ از سوی دیگر، از آنجاکه انسان موجودی اجتماعی است و به اجتماعی شدن نیازمند است، تلاش کرده از محیط اینترنت به عنوان یک جامعه مجازی برای اجتماعی شدن و اجتماعی کردن کودکان استفاده کند تا از آن طریق بتواند بیشتر نیازهای ارتباطی خود را برآورده سازد. این توجه اجتماعی به فناوری اطلاعات و

۱. خانواده‌های گسترده با ویژگی‌هایی همچون کانون فعالیت‌های اقتصادی، تولیدی و مصرفی، اهمیت فرزند به عنوان نیروی کار، جمع‌گرایی، تحکیم و انسجام بین اعضای خانواده با خدمه و کارگران (غریبه‌ها)، علاقه و عشق امری فرعی.

2. Kavanaugh & Patterson, The impact of community computer networks on social capital and community involvement, p.500.

ارتباطات شهروندان را ترغیب و در برخی موارد مجبور به استفاده از فاوا می‌کند. مقامات دولتی، سازمان‌های اجتماعی، ارائه‌دهندگان خدمات بهداشتی و آموزشی (مدارس و دانشگاه‌ها) به‌طور فزاینده برای تسهیل ارتباطات، بر استفاده از پست الکترونیکی، پیام‌رسان‌ها و وبسایت‌ها تأکید می‌کنند. از این‌رو، نمی‌توان اهمیت فناوری اطلاعات و ارتباطات را در زندگی مدرن امروز نادیده گرفت؛ زیرا اکثریت قریب به اتفاق مردم جهان، روزانه از دستگاه‌های مدرن فناوری استفاده می‌کنند.

بر اساس آمارهای وزارت ارتباطات بیش از ۹۲ درصد مردم ایران تلفن همراه دارند. به گزارش ایسنا، بر اساس نظرسنجی مرکز افکارسنجی دانشجویان ایران (ایسپا) که در روزهای ۳۱ اردیبهشت و ۱ خرداد ۹۸ انجام شده است، ۶۹ درصد مردم اعلام کرده‌اند گوشی هوشمند (لمسی) دارند. ۳۰/۸ درصد پاسخ‌گویان نیز اعلام کرده‌اند گوشی هوشمند (لمسی) ندارند و همچنین ۰/۲ درصد مردم به این پرسش پاسخ ندادند.^۱ تعداد مشترکان و استفاده‌کنندگان از اینترنت در ایران طی سال‌های اخیر بالغ بر ۷۱ میلیون شده که این رقم موجب شده ضریب نفوذ اینترنت به بیش از ۸۶ درصد برسد.^۲ این روند نشان می‌دهد که تا سال ۲۰۲۵، بیش از ۹۱ درصد مردم کشورهای توسعه‌یافته و ۷۵ درصد اقتصادهای نوظهور از اینترنت استفاده می‌کنند و وابستگی به اینترنت واقعی‌تری جدید خواهد بود و نه فقط یک مفهوم.^۳

فناوری اطلاعات و ارتباطات برای کار، اوقات فراغت، خرید، سرگرمی و روابط و به‌طور کلی اوضاع و احوال خانواده مورد استفاده قرار می‌گیرد و تأثیر قابل توجهی در زندگی کاربران و غیرکاربران دارد. تحقیقات گسترده و شواهد علی‌فراوانی حاکی از آن است که استفاده از فاوا، جنبه‌های مختلف زندگی کاربران همچون کار، آموزش، اوقات فراغت، درک ما از خود، خانواده‌ها و جوامع ما را تغییر داده است.^۴ با توجه به اینکه خانواده و سبک زندگی نیز تحت تأثیر

۱. سایت تحلیلی خبری عصر ایران، ۵ خرداد ۱۳۹۸.

۲. خبرگزاری دانشجویان ایران (ایسنا)، ۱۵ بهمن ۱۳۹۷.

۳. مرکز ملی فضای مجازی - شورای عالی فضای مجازی.

4. Horst, Hanging out, messing around, and geeking out; P.35; Lasen, History repeating? A comparison of the launch and uses of fixed and mobile phones. P.55; Watkins, The young and the digital: What the migration to social-network sites, games, and anytime, anywhere media means for our future; P.200.

تحولات فناوری مدرن قرار گرفته است، این موضوع باید در تحقیقات سبک زندگی خانوادگی با جزئیات بیشتری بررسی شود.

سایت‌ها و شبکه‌های اجتماعی مجازی در بین افراد در هر سنی، با پیشینه‌های نژادی/قومی مختلف، جنسیت، گرایش‌های جنسی و وضعیت اجتماعی و اقتصادی محبوب شده‌اند. با توجه به توسعه سریع آنها، نه سازندگان شبکه‌های اجتماعی مجازی و نه کاربران آنها آمادگی مواجهه با آسیب‌ها و مشکلات احتمالی ناشی از ایجاد این فضاها را نداشتند. آسیب‌هایی مثل حمله به فضای مجازی،^۱ استثمار جنسی کودکان،^۲ موضوعات مربوط به حریم خصوصی و سرقت هویت،^۳ استفاده اجباری،^۴ از دست دادن ارتباط با واقعیت،^۵ دلبستگی به روابط آنلاین، امور سایبری و خیانت.^۶

نفوذ فاوا در خانواده

به لحاظ تاریخی، اولین مکان به‌کارگیری و استفاده از فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی محل کار و فعالیت شغلی افراد بوده است. پس از آن بود که از مهارت‌های به‌دست آمده از فناوری در محیط کار، برای تسهیل روابط و کسب و حفظ منافع شخصی و همچنین افزایش کارایی خانواده استفاده شد. همچنین شبکه‌های اجتماعی مجازی (شام) که ابتدا در محیط کار استفاده می‌شدند، بعدها به درون خانه‌ها نفوذ کردند. نفوذ فاوا از محل کار به خانه با ابزاری همچون رایانه‌ها، اینترنت و فناوری‌های تلفن همراه اتفاق افتاد.^۷ از این رو، افراد خانواده ممکن است

-
1. Watkins, The young and the digital: What the migration to social-network sites, games, and anytime, anywhere media means for our future, P.200.
 2. Barton, et al., Sexual exploitation of children over the Internet, 2007.
 3. Gross & Acquisti., Information revelation and privacy in online social networks. Workshop on Privacy in the Electronic Society (WPES) 2005.
 4. Watkins, The young and the digital: What the migration to social-network sites, games, and anytime, anywhere media means for our future, P.200.
 5. Diehl, Formal and informal learning experiences in Second Life: An overview. Retrieved from <http://www.adulterc.org/Proceedings/2008/Proceedings/Diehl.pdf>
 6. Turkle, Alone together: Why we expect more from technology and less from each other, P.270.
 7. Chelsey, Blurring boundaries? Linking technology use, spillover, individual distress, and family satisfaction, P.1241.

به‌عنوان یک فرصت برای برآورده کردن نیازهای کاری و خانوادگی، از فاوا استفاده کنند، و یا کارفرمایان به‌عنوان یک تهدید و به‌دلیل صرفه‌جویی در وقت ممکن است، استفاده از فناوری را خارج از محل کار به کارمندان خود توصیه کنند. همچنین افزایش دسترسی به شبکه‌های اجتماعی مجازی اساساً رابطه کار و خانه را تغییر داده است، اما استفاده از فاوا و نفوذ آن در خانواده اثرات منفی نیز به همراه داشته است.

در بیشتر موارد، تأثیرات منفی فاوا محدود به کاربران نمی‌شود، بلکه احتمالاً در کل خانواده آنها نیز تأثیر می‌گذارد. برای نمونه، شبکه‌های اجتماعی مجازی بیش از پیش بر روابط زن و شوهر و سازگاری زناشویی، ارتباط بین والدین و فرزندان، و ارتباط فرزندان با یکدیگر تأثیر گذاشته است و سبب شده روابط آنان با در نظر گرفتن متغیرهای مختلف (جایگزینی ارتباط مجازی به‌جای ارتباط واقعی با اعضای خانواده، ترویج فرهنگ مجردیستی، میزان پایبندی به تعهدات خانوادگی، آسان‌شدن ارتباطات کلامی بین دختران و پسران، فرار از خانه، خواندن هرزنامه‌ها، دوست‌یابی از جنس مخالف، فریب خوردن، آگاهی از نیازهای خود و انتقال آن به همسر، میزان آگاهی از تجارب دیگران و شیوه‌های برقراری ارتباط) دستخوش تنوع و تعدد بسیار زیادی شود.

افزون بر تأثیر فاوا بر روابط زن و شوهر، مش (۲۰۰۶ a) دریافت که هرچه بیشتر نوجوانان از اینترنت استفاده کنند، زمان کمتری را در خانواده خود صرف می‌کنند. علاوه‌براین، اگر اینترنت توسط نوجوانان برای اهداف اجتماعی و نه برای آموزش استفاده می‌شد، میزان درگیری بین نسلی در خانواده بیشتر بود.^۱ مسئله دیگر مربوط به استفاده از اینترنت، تفاوت در «سواد اینترنت» بین والدین و فرزندان است. در آمریکا کودکان در سن مدرسه از این فناوری مانند هیچ چیز دیگری استفاده نمی‌کنند.^۲ به نظر وی، نوجوانان «دروازه نفوذ اینترنت به خانواده» هستند.^۳ با توجه به تفاوت در سواد فناوری، پویایی قدرت در خانواده‌های مدرن به احتمال زیاد برعکس می‌شود، جوانان استقلال بیشتری می‌یابند و بر روابط خود با افراد خارج از حلقه خانواده کنترل بیشتری پیدا می‌کنند.

1. Mesch, Family relations and the Internet: Exploring a family boundaries approach, P.120.

2. Watkins, The young and the digital: What the migration to social-network sites, games, and anytime, anywhere media means for our future, P.6.

3. Ibid, P.7.

موضوعات مربوط به پذیرش فاوا توسط اعضای خانواده بسیار پیچیده است و به استفاده بیش از حد آن توسط کودکان محدود نمی‌شود. بر خلاف اینکه به‌طور سنتی، نوجوانان به‌عنوان اولین پذیرنده‌های فاوا توصیف شده‌اند،^۱ به‌دلیل استفاده بیش از حد از آن سرزنش شده‌اند، مثلاً کودکانی وجود دارند که برای توجه والدین به خود، با استفاده پدر و مادرانشان از فاوا مخالف بودند. همچنین می‌توان به تجربیات کودکانی اشاره کرد که اظهار کرده‌اند والدینشان هنگام شرکت در مسابقات ورزشی کودکانشان، سرگرم تلفن‌های همراه خود بوده‌اند. همچنین نوجوانان می‌خواهند ممنوعیت استفاده از تلفن‌های همراه را در هنگام خوردن شام اعلام نمایند تا والدین تلفن همراه خود را کنار بگذارند و به خانواده توجه کنند. نه تنها روابط والدین با فرزندان بلکه احتمالاً روابط آنها با یکدیگر تحت تأثیر استفاده از فاوا قرار خواهد گرفت. استفاده از اینترنت توسط همسران ممکن است باعث شود مدت زمان صرف شده برای سایر فعالیت‌های خانواده و یا با یکدیگر بودن کاهش یابد.^۲ این موضوع ناشی از مشکلات تعامل در خانواده یعنی بحث مضایقه تعامل همسران با یکدیگر و اجتناب از گفت‌وگو و مذاکره است،^۳ فرصت ارتباط مجدد با دوستان قدیمی و شرکای عاشقانه افزایش یابد، محیط فرار برای افرادی که مشکلات زناشویی را تجربه می‌کنند ایجاد شود و حتی منجر به ارتباطات مجازی همچون خیانت شود.^۴

از سوی دیگر، فاوا ممکن است تأثیر مثبتی در روابط والدین و فرزند و همچنین بر روابط بین همسران داشته باشد. برای نمونه، شبکه‌های اجتماعی مجازی به‌عنوان نوعی از ابزارهای ارتباطی آنلاین، افزون بر اینکه امکان ایجاد، به اشتراک‌گذاری و مبادله اطلاعات میان افراد را فراهم می‌کند، بر روابط میان‌فردی اعضای جامعه و خانواده با یکدیگر تأثیر می‌گذارد. همچنین برخی از زوجین گزارش دادند که روابطشان به دلیل پیام‌رسانی متنی، بسیار معقول‌تر و دلپذیرتر می‌شود،^۵ در حالی که برخی والدین گفتند که فاوا (به‌طور خاص بازی‌های رایانه‌ای و اینترنت) تنها تجربیاتی است که به آنها کمک می‌کند تا در تجربه‌های فرزندانشان شریک باشند.^۶

1. Ibid.

2. Turkle, et. al, Why we expect more from technology and less from each other. Young, K. S.; The evaluation and treatment of Internet addiction, P.21.

۳. گیتی‌پسند و همکاران، مؤلفه‌های معنای زندگی زوجین متقاضی طلاق، ص ۶۰.

4. Turkle, et. al, Ibid.

5. Taylor & Vincent, An SMS history, P.15.

6. Horst, Hanging out, messing around, and geeking out, 2010.

اینترنت همچنین به خانواده‌های پراکنده و خارج از یک محدوده جغرافیایی اجازه می‌دهد تا در تماس باشند، عکس‌های خود را به اشتراک بگذارند و با استفاده از دوربین‌ها مکالمه تصویری آنلاین انجام دهند.^۱

اگرچه درباره نحوه استفاده خانواده‌ها از شبکه‌های اجتماعی مجازی برای انجام فعالیت‌های روزمره اطلاعات زیادی موجود است، اما در مورد پرسش‌های زیر اطلاعات چندانی وجود ندارد. آیا شبکه‌های اجتماعی مجازی واقعاً منجر به افزایش عملکرد و کارایی خانواده می‌شود و یا اینکه این فناوری در نهایت به ضرر خانواده‌ها تمام می‌شود؟ آیا استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی به‌عنوان مهم‌ترین فناوری اطلاعات و ارتباطات، زمان آزاد خانواده‌ها را افزایش می‌دهد؟ این زمان آزاد شده به چه کاری، روابط خانوادگی، امور شخصی یا کار اختصاص می‌یابد؟ آیا خانواده‌ها می‌توانند اطلاعاتی را از اینترنت به‌دست آورند که آنها را در تصمیم‌گیری‌ها، ایفای نقش‌ها و توسعه خانواده کمک کند؟

به‌هر حال از آنجا که آگاهی از چگونگی تأثیر مثبت و منفی شبکه‌های اجتماعی مجازی بر روابط بین اعضای مختلف خانواده‌های مدرن بسیار ناچیز است، تحقیقات بیشتری باید بر این موضوعات متمرکز شود. همانطور که لانگان (۲۰۰۹) خاطر نشان کرد، نیاز به مطالعات زیادی وجود دارد که تأثیر فناوری‌های اطلاعات و ارتباطات بر عملکرد خانواده، فرایندها، ارتباطات، نقش‌ها و روابط را بررسی کند.^۲ بسیاری از محققان خواستار مطالعات بیشتر با تمرکز بر پیوند بین پیشرفت فناوری اطلاعات و ارتباطات و عملکرد خانواده^۳ هستند.^۴ برخی دیگر استدلال کرده‌اند که در تحقیقات باید بیشتر اثرات مثبت استفاده از اینترنت به‌عنوان یک فعالیت مشترک خانوادگی و همچنین استفاده از فاوا بر مراحل مختلف رشد خانواده بررسی شوند.^۵

1. Ibid.

2. Lanigan, A socio-technological framework for family research and intervention: How information and communication technologies affect family life, P.595.

3. Aponte, The communications revolution and its impact on the family: Significant, growing, but skewed and limited in scope, P.579.

4. Blinn-Pike, Technology and the family: An overview from the 1980s to the present, P.572.

5. Bryce, & Rutter, Gender dynamics and the social and spacial organization of computer gaming, P.8. Mesch, Family relations and the Internet: Exploring a family boundaries approach, P.125.

فاوا در ایران

وسایل ارتباطات جمعی به همراه تحولات جهانی، به ویژه توسعه فناوری اطلاعات و ارتباطات جهانی، شبکه‌های اجتماعی مجازی و رسانه‌های همراه طی دهه‌های اخیر در روابط اعضای خانواده‌های ایرانی دگرگونی‌های فرهنگی و اجتماعی متعددی را در سطوح مختلف به وجود آورده‌اند. نفوذ شبکه‌های اجتماعی مجازی و آموزه‌های آن در میان اعضای خانواده‌ها تحولاتی همچون تأثیرگذاری روزافزون بر علایق، تمایلات و ارزش‌های اعضای خانواده^۱ به همراه داشته‌اند که ضمن جداسازی افراد خانواده از یکدیگر، در حال دگرگون کردن نوع روابط ساختاری و انسانی (جنسی و عاطفی) میان افراد خانواده، به‌عنوان نهاد انسان‌پرور جامعه است. نوع و چگونگی استفاده از فناوری اطلاعات و ارتباطات در زندگی روزمره بر ویژگی‌های شخصیتی افراد، عواطف و باورهای آنها و همچنین ویژگی‌های جمعیت‌شناختی تأثیر می‌گذارد. کشور ایران همچون سایر کشورهای در حال توسعه، شاهد رشد فوق‌العاده‌ای در دستیابی به فناوری اطلاعات و ارتباطات دیجیتال، به ویژه استفاده از اینترنت بوده است. همچنین برخی شبکه‌های اجتماعی مجازی طی چند سال گذشته در کشور ایران از محبوبیت چشمگیری برخوردار شده‌اند.^۲ این شبکه‌ها (به خصوص واتساپ، اینستاگرام و تلگرام) از قابلیت‌های جدید اینترنت هستند. کاربران در نمایه‌های خود (پروفایل)، یک شخصیت مجازی ایجاد می‌کنند و در آن فهرستی از عکس‌ها، موسیقی، فیلم و برنامه‌های تلویزیونی یا هر چیز مورد علاقه خود را بارگذاری و به نمایش می‌گذارند. به دلیل ظرفیت و توانایی شبکه‌های اجتماعی مجازی در معنابخشی و هویت‌یابی برای جوانان، به بخشی اساسی در زندگی نوجوانان و جوانان تبدیل شده است؛ بنابراین، بیشترین کاربران این شبکه‌ها جوانان و نوجوانان هستند. به‌رحال نگرانی از فروپاشی خانواده به دلیل تأثیرگذاری عوامل متعدد در روابط ساختاری و انسانی (جنسی و عاطفی) خانواده‌ها در چند دهه گذشته، مسئله این مطالعه است، اما عامل سرعت و شتاب گرفتن این تغییر و تحول روابط ساختاری و انسانی خانواده‌ها چیست؟ این

۱. بختیاری و نصیری، واکاوی تأثیرات شبکه‌های اجتماعی بر سبک زندگی خانواده ایرانی (با تأکید بر مخاطرات و آسیب‌های شبکه‌های اجتماعی)، ص ۴۸۳.

۲. مثلاً در میان حجم نمونه پژوهش حاضر، بیشترین شبکه‌های اجتماعی مجازی که مورد استفاده کاربران بوده، به ترتیب سه شبکه واتساپ، تلگرام و اینستاگرام بوده است.

احتمال وجود دارد که فناوری اطلاعات و ارتباطات به خصوص شبکه‌های اجتماعی مجازی یک عامل اساسی تغییر و تحول روابط ساختاری و انسانی خانواده‌ها باشد. شبکه‌های اجتماعی مجازی ممکن است برای عملکرد و رشد اعضای خانواده یا نظام خانواده مفید باشند، و به همین دلیل در حال نفوذ در خانه و خانواده‌ها هستند، اما گسترش شبکه‌های اجتماعی مجازی به عنوان یک عامل احتمالی تغییر و تحول روابط ساختاری و انسانی خانواده نیز قابل طرح است.

در دوران معاصر، که جامعه در حال گذر از خانواده هسته‌ای است،^۱ و خواه ناخواه روزی این تغییر و تحول در شکل کنونی خانواده اتفاق خواهد افتاد، آیا نباید به فکر انسجام، ثبات و به‌هنگار بودن جامعه، پس از شکل‌گیری نوعی جدید از روابط خانوادگی بود و طرح و ایده جدیدی برای کنترل آسیب‌های اجتماعی که خانواده را تهدید می‌کند، داشت. به عبارت دیگر، با وجود تغییرات و تحولات جدی خانواده در سطح جهان (گسترش خانواده‌های تک‌والدینی، مجردزیستی، زندگی با هم‌جنسان در مکان واحد)، نباید برای انسجام و کنترل آسیب‌های اجتماعی در پساخانواده فناورانه طرح و اندیشه‌ای داشت؟

اهمیت و ضرورت موضوع

در دهه گذشته جوامع، تأثیر شبکه‌های اجتماعی مجازی بر سبک زندگی و روابط خانواده‌ها قابل مشاهده و غیرقابل انکار است، اما در هر جامعه‌ای برای پدیده‌های نوین باید تحقیقاتی به منظور توصیف، تبیین، پیش‌بینی و اکتشاف فرایند آن در آینده برنامه‌ریزی شود که اگر این دست تحقیقات انجام نشود، کارکردهای مثبت، منفی، آشکار و پنهان آن پدیده نوظهور، آسیب‌هایی را برای جامعه به همراه خواهد داشت. برای کنترل آسیب‌های ناخواسته شبکه‌های اجتماعی مجازی بر خانواده‌ها و اکتشاف راه‌کارهای کنترلی آنها چنین تحقیقاتی از اهمیت به‌سزایی برخوردار خواهند بود.

به دلایل گوناگون می‌توان انجام تحقیقاتی را که به حفظ نظام خانواده و روابط ساختاری و انسانی افراد آن کمک می‌کند، ضروری دانست. هر صنعت ارتباطی که وارد جامعه می‌شود با خود تبعات و پیامدها، شیوه‌ها و سبک‌های جدید زندگی و فهم را به دنبال خواهد آورد.

۱. کاظمی و نیازی، بررسی تأثیر عوامل فرهنگی بر الگوی ازدواج (مطالعه موردی: شهر شیراز)، ص ۱۲.

سبک‌هایی که می‌توانند مفید و یا مضر برای جامعه و افراد آن باشد. شیوه‌های نوین فروپاشی خانواده، هدف‌گذاری‌هایی برای از میان برداشتن ارتباطات سنتی میان افراد خانواده و... می‌توانند ضرورت انجام تحقیق در حوزه فناوری‌های ارتباطی و به‌ویژه شبکه‌های اجتماعی مجازی را بیان نماید. از آنجاکه خانواده، هسته اصلی هر جامعه‌ای است و بدیهی است آسیب‌های وارد بر آن به جد مخرب و مضمحل‌کننده است، هر تحقیقی که بتواند از آسیب‌رساندن به خانواده جلوگیری کند در اولویت نسبت به هر موضوعی قرار دارد؛ بنابراین، به لحاظ عملی این جستار در صدد آن است که با توجه به اینکه انسان‌ها، پیشرفت فزاینده فناوری و به تبع آن، استفاده روزافزون از شبکه‌های اجتماعی مجازی را در پیش‌رو دارند و این شیوه استفاده همچنان که تا این لحظه تبعاتی را برای خانواده‌ها داشته است و با افزایش مصرف آن، تبعات نیز بیشتر می‌گردد و اگر سرعت تحقیقات در این حوزه متناسب با سرعت ورود این شبکه‌ها به خانواده نباشد، نمی‌توان آگاهی لازم را در خصوص استفاده از این شبکه‌ها، کنترل برنامه‌ریزی برای استفاده صحیح از آن، در اختیار مدیران اجرایی قرار داد. از این‌رو، ضرورت دارد پیش از آن‌که از این مسئله عقب بمانیم، راه‌کاری بیابیم که بتواند نقش کاتالیزوری را بازی کند و این شکاف را بپوشاند؛ بنابراین، نگاهی به آینده روابط خانواده متأثر از استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی باید مورد توجه قرار گیرد.

اهداف مطالعه

فناوری‌های جدید از راه‌هایی که در ابتدا آشکار نیستند، بر زندگی افراد، خانواده‌ها و جوامع تأثیر می‌گذارند. در سال‌های اخیر بیشتر محققان مطالعات خانواده، خواستار توجه بیشتر تحقیقات در مورد تأثیر فناوری اطلاعات و ارتباطات و شبکه‌های اجتماعی مجازی بر زندگی خانوادگی شده‌اند.^۱ با وجود این، فقدان یک مدل مفهومی خانواده‌محور به‌عنوان یکی از موانع شناخت تأثیر نفوذ شبکه‌های اجتماعی مجازی بر روابط ساختاری و انسانی

1. Hughes & Hans, Computers, the Internet and families: A review of the role new technology plays in family life, P. 780; Meszaros, The wired family: Living digitally in the postinformation age, P.380. Watt & White, Computers and the family: A family developmental perspective, P.20.

خانواده‌های معاصر ذکر شده است.^۱ با وجود محدودیت تحقیقات در این زمینه، اطلاعات زیادی از رشته‌های مختلف علوم انسانی در دسترس است که می‌توان مبتنی بر آنها، یک سامانه پیش‌بینی اولیه و یک مدل مفهومی مقدماتی برای بررسی تأثیر شبکه‌های اجتماعی مجازی بر روابط خانواده را صورتبندی کرد.

پس، هدف اصلی این اثر، طراحی یک سامانه برای پیش‌بینی شکل‌های احتمالی روابط انسانی (جنسی و عاطفی) خانواده بر اثر استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی در دنیای فناوری معاصر است. بر این اساس، وضعیت روابط انسانی هر خانواده، قابل پیش‌بینی بوده و می‌توان نسبت به تعیین سیاست‌های مورد نیاز (در سطح سیاست‌های کلان آموزشی، تربیتی، مالی و ...) برای آینده اقدام نمود. به عبارت دیگر، هدف این جستار آن است که سامانه‌ای را طراحی کند تا در صورت ورود اطلاعات یک خانواده که از طریق پرسشنامه‌ای طراحی شده کسب می‌شود، آن سامانه، نوع روابط انسانی (جنسی و عاطفی) آنان را بر روی یک طیف صد درجه‌ای مشخص کند؛ اما هدف‌های فرعی مطالعه حاضر، ابتدا تبیین تأثیر ویژگی‌های شبکه‌های اجتماعی مجازی بر ویژگی‌های نظام خانواده، یعنی روابط ساختاری و انسانی (جنسی و عاطفی) خانواده فناوری شده (تکنیکی شده، فناوری محور) است که چارچوبی برای درک فناوری‌های توسعه‌یافته فراهم می‌کند. مدل خانواده فناوری شده، پیوند دو سویه‌ای بین سه دسته ویژگی‌های تأثیرگذار را نشان می‌دهد که چگونه شبکه‌های اجتماعی مجازی بر خانواده تأثیر گذاشته است: ۱. ویژگی‌های شبکه‌های اجتماعی مجازی، ۲. ویژگی‌های فردی، ۳. ویژگی‌های خانوادگی.

افزون بر این هدف، اهداف دیگری به‌صورت زیر می‌توان برای مطالعه حاضر در نظر گرفت:

۱. توضیح می‌دهد که استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی (به‌عنوان یک فعالیت تفریحی) توسط فرزندان چه آسیب‌هایی را برای روابط بین آنان و والدینشان و بین خود فرزندان به همراه می‌آورد؛
۲. بیان می‌کند که استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی (به‌عنوان یک فعالیت تفریحی) توسط زوجین چه آسیب‌هایی را برای روابط جنسی و عاطفی بین آنان به همراه می‌آورد؛
۳. شرح می‌دهد که خانواده‌ها در مورد استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی چه قوانینی دارند

1. Meszaros, The wired family: Living digitally in the postinformation age, P. 380; Perry & Doherty, Developing theory about families and technology: The case of cell phones, 2003.

(در صورت وجود) و اینکه چگونه این قوانین بر تقویت یا تضعیف انسجام و سازگاری روابط ساختاری و انسانی خانواده تأثیر می‌گذارد؛ ۴. درک احساس نزدیکی و دلبستگی عاطفی کاربران شبکه‌های اجتماعی مجازی (با همسر، با فرزند و با والدین) چه پیامدهایی را بر خانواده به همراه دارد؛ ۵. بیان این موضوع که استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی باعث کاهش روابط عینی بین افراد خانواده می‌شود؛ ۶. طرح این موضوع که استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی منجر به تغییر شکل روابط ساختاری و انسانی خانواده می‌شود؛ ۷. تبیین فرایند ایجاد شیوه‌های ارتباطی خانواده‌ها بعد از استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی؛ ۸. بیان دسته‌بندی‌ها و شیوه‌های جدید از روابط شکل گرفته شده در بین خانواده‌های شهر تهران تحت تأثیر استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی؛ ۹. امکان پیش‌بینی و تبیین پیامدهای اجتماعی بر اساس نوع رفتارهای جدید ارتباطی خانواده‌های شهر تهران (با تغییر متغیرهای رفتاری ورودی).

این اثر از منظر اعضای تشکیل‌دهنده خانواده‌ها، به بررسی این موضوع پرداخته و سعی می‌کند پیچیدگی روابط و تجربیات آنها را به‌عنوان افراد و به‌عنوان یک واحد مجزا ارائه دهد. چنین رویکردی در توسعه تصویری جامع از روابط خانواده و ارتباطات و شبکه‌های اجتماعی مجازی مفید بوده و مطالب مفیدی را برای ادبیات موضوع فراهم می‌کند. افزون‌براین، معتقد بر آن است که درک بهتر از مزایا و مشکلات مربوط به استفاده از فناوری اطلاعات و ارتباطات در روابط خانوادگی ممکن است به خانواده‌ها، درمانگران خانواده و زوجها و همچنین ارائه‌دهندگان خدمات خانوادگی کمک کند تا گزینه‌های روابط سالم را برای خانواده‌ها ایجاد کنند.

قلمرو مطالعه

برای اطمینان از جمع‌آوری داده‌های قابل کنترل در این تحقیق و ایجاد ارتباط منطقی بین دسته‌های داده‌ها، باید دامنه مطالعه مشخص شود. دامنه مکانی این تحقیق مناطق شهر تهران هستند. تهران به‌عنوان موقعیت مکانی انتخاب شد، چون بیشترین استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی و در ظاهر تأثیرپذیرترین شهر ایران است. دامنه زمانی نیز کاربران شبکه‌های اجتماعی مجازی در سال ۱۳۹۹ مشخص شده است. در فصل روش چگونگی انتخاب مناطق مورد مطالعه شهر تهران، انتخاب جامعه آماری و نمونه آماری بیان خواهد شد؛ اما در مورد دامنه شبکه‌های اجتماعی مجازی باید خاطر نشان کرد که از آنجاکه این مطالعه بر روی یک

فعالیت خاص که با کمک ICT های بحث شده انجام شده است، بر استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی توسط اعضای مختلف خانواده، متمرکز است. واتساپ، اینستاگرام و تلگرام به عنوان سه شبکه اجتماعی مجازی محبوب، محور اصلی این تحقیق بودند. با این حال، شبکه‌های اجتماعی دیگر مورد استفاده توسط شرکت‌کنندگان افزون بر واتساپ، تلگرام و اینستاگرام (مثل ایتا، فیس‌بوک، روبیکا، لایکی و توییتر) نیز مدنظر بودند.

نوآوری مطالعه

این مطالعه نه تنها از روش‌های کمی برای بررسی تأثیر و تأثر بین استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی و روابط ساختاری و انسانی خانواده استفاده کرده است، بلکه همچنین با هدف اصلی توسعه نظریه‌ای مناسب و مرتبط با شرکت‌کنندگان، از روش شبکه عصبی مصنوعی استفاده کرده است؛ بنابراین، مطالعه حاضر نه تنها به دلیل به موقع و جدید بودن موضوع در جامعه‌شناسی خانواده و رشته مطالعات زنان، بلکه به دلیل رویکرد روش‌شناختی که در این مطالعه، مورد استفاده قرار گرفته است ادبیاتی مهم ایجاد می‌کند.

بررسی پیشینه تحقیق

جهت شکل‌بندی به مطالعه، شناخت بهتر و بیشتر مسئله، صورت‌بندی پرسش اصلی و پرسش‌های فرعی و همچنین فرضیه‌های تحقیق، آشنایی با پژوهش‌هایی که دیگران در زمینه موضوع مطالعه انجام داده‌اند و همچنین به منظور انجام پژوهشی در راستای تحقیقات پیشین و تکمیل تحقیقات انجام شده، مقالات، پایان‌نامه، منابع گوناگون از طریق جستجو در وبسایت‌های داخلی و خارجی و با جستجوی کلیدواژه‌هایی همچون عوامل مؤثر بر روابط افراد، روابط عاطفی، مؤلفه‌های خانواده موفق، تأثیر شبکه‌های اجتماعی مجازی بر خانواده، شبکه عصبی مصنوعی در علوم انسانی و ... مورد بررسی قرار گرفت که مهم‌ترین آنها به صورت زیر گزارش می‌شود.

1. Social Networking Sites (SNS) and Family Relationship: A Study on Youths of Dhaka City, Saida Sultana, Department of Arts & Sciences, Ahsanullah University of Science & Technology, Bangladesh

سایدا سولتنا در سال ۲۰۱۷ تحقیقی با عنوان سایت‌های شبکه‌های اجتماعی و روابط خانوادگی انجام داده است. این مطالعه با این هدف که هرچه استفاده از سایت‌های شبکه‌های اجتماعی بیشتر شود کاهش ارتباطات خانوادگی در میان کاربران جوان اینترنت شهر داکا را به دنبال خواهد داشت و یا خیر، انجام شده است. در این مطالعه جهت جمع‌آوری داده‌ها از روش کمی استفاده شده است. نمونه‌ها ۳۸۴ نفر از کاربران اینترنت جوان در شهر داکا بودند. نتایج تجزیه و تحلیل خطی، همبستگی و رگرسیون منطقی نشان داد که استفاده از سایت‌های شبکه‌های اجتماعی در ارتباط با شاخص‌های روابط خانوادگی هستند. نتایج حاصل از این مطالعه نشان می‌دهد که هرچه استفاده از سایت‌های شبکه‌های اجتماعی بیشتر باشد این امر بسیار تأثیرگذار بر روابط خانوادگی است.

2. A Study of how Social Media Impacts Human Relationships and Family Mediation, Naomi Augar, Victoria University, Victoria.

نامی اوگر تحقیقی با عنوان مطالعه چگونگی تأثیر رسانه‌های اجتماعی بر روابط انسانی و واسطه‌گری خانواده انجام داده است. این تحقیق مربوط به اندازه‌گیری تأثیر رسانه‌های اجتماعی بر روابط انسانی است که با هدف ایجاد مدل برای مدیریت تأثیر استفاده از رسانه‌های اجتماعی بر زندگی خانوادگی و روابط انسانی انجام شده است. به عبارتی در این تحقیق به بررسی موضوعات کلیدی مانند تأثیر اینترنت و استفاده از رسانه‌های اجتماعی بر مهارت‌های مذاکره و همدلی و همچنین استفاده از رسانه‌های اجتماعی با جدایی والدین و تأثیر آن بر کودکان و روند جدایی پرداخته است. نتایج آن نیز نشان داده است که استفاده بیش از حد از رسانه‌های اجتماعی تأثیر منفی بر صمیمیت در روابط افراد خانواده دارد و منجر به بی‌اعتمادی، فروپاشی روابط و اختلافات قانونی بالقوه در خانواده خواهد شد. همچنین در میان نمونه‌ها اقلیت کوچکی از پاسخ‌دهندگان احساس می‌کنند که استفاده آنها از رسانه‌های اجتماعی در واقع از تعداد و کیفیت روابط چهره‌به‌چهره کاهش می‌دهد. علاوه بر این، یک سوم از مصاحبه‌شوندگان نیز اظهار کردند که کیفیت روابط ایشان با دوستانشان نیز تحت تأثیر قرار گرفته است.

3. How Does The Use Of Social Networking Affect Family Communication Of Teenagers?, Selami Ahmet Salgur, Lumina - The University of South-East Europe, 2016.

سلامی احمد در سال ۲۰۱۶ تحقیقی با عنوان "چگونه شبکه‌های اجتماعی بر روابط خانوادگی نوجوانان تأثیر می‌گذارند؟" انجام داده است. محقق در این تحقیق، تأثیر استفاده از شبکه‌های اجتماعی از سوی نوجوانان بر ارتباطات آنان با افراد خانواده را ارزیابی کرده است. پرسش اصلی وی از جامعه آماری‌اش آن بوده که آیا استفاده از شبکه‌های اجتماعی بر ارتباطات آنان بر افراد خانواده تأثیرگذار بوده است یا خیر؟ و اگر بوده آیا این تأثیر یک مشکل پنداشته می‌شود یا خیر؟ روش تحقیق پیمایشی و جمع‌آوری داده‌ها از طریق ارسال پرسشنامه بوده است. وی تحقیق را از افراد خانواده خود شروع کرده و نظرسنجی را با ۴۴۵ نوجوان در دو شهر مختلف کشور رومانی انجام داده است. نتایج این تحقیق نشان می‌دهد که از منظر نوجوانان گذراندن وقت در شبکه‌های اجتماعی مشکل جدی برای ایشان محسوب نمی‌گردد. همچنین افزایش روزافزون استفاده از تلفن‌های همراه باعث استفاده بیشتر از شبکه‌های اجتماعی در میان نوجوانان می‌گردد. محقق اظهار داشته متأسفانه هیچ روش علمی که نشان دهد صرف استفاده بیش از حد از شبکه‌های اجتماعی یک اختلال محسوب گردد، وجود ندارد و علی‌رغم این‌که نوجوانان بیش از ۲ ساعت طی روز از این شبکه‌ها استفاده می‌کنند، اما به خیال خود زمان زیادی برای آن صرف نکرده‌اند. این نوع ارتباط، توانایی ارتباطات چهره‌به‌چهره یا مکالمات واقعی زندگی نوجوانان را منفی می‌کند و جوانانی که زندگی آنها مبتنی بر شبکه‌های اجتماعی است، متوجه نمی‌شوند که ارتباط آنها با زندگی واقعی ضعیف‌تر و ضعیف‌تر شده است.

4. The impact of communication technologies on life and relationship satisfaction, Joy Goodman-Deane, Anna Mieczakowski, Daniel Johnson, Tanya Goldhaber, P. John Clarkson .

جوی گودمن و همکارانش تحقیقی با عنوان تأثیر فناوری‌های ارتباطی بر زندگی و رضایتمندی رابطه انجام داده‌اند. در این تحقیق این موضوع بیشتر بررسی شد که آیا تأثیر فناوری‌ها بر زندگی بسته به نوع فناوری ارتباطات و ماهیت ارتباط شخصی متفاوت است یا خیر؟ یک نظرسنجی آنلاین با ۳۴۲۱ شرکت‌کننده در سه کشور (انگلستان، استرالیا و آمریکا) انجام شد. این تحقیق، استفاده از ده روش ارتباطی، رضایت کلی از زندگی و رضایت از چهار نوع روابط را مورد بررسی قرار داد (خانواده هسته‌ای و گسترده و دوستان نزدیک و دور). نتایج نشان می‌دهد که روش‌های ارتباطات غنی‌تر که شامل نشانه‌های غیرکلامی (ارتباط